

Biblioteka „ZA SVA VREMENA”

Ernesto Sabato

O JUNACIMA I GROBOVIMA

Naslov originala:
Ernesto Sabato, *Sobre Héroes y Tumbas*

© Herederos de Ernesto Sabato
c/o Guillermo Schavelzon & Asoc., Agencia Literaria

Urednik
Nataša Anđelković

ERNESTO SABATO

O JUNACIMA I GROBOVIMA

Prevela sa španskog
Slavica Kojić

II izdanje

BEOGRAD
2017

Postoji jedna vrsta prozних maštarija pomoću kojih pisac pokušava da se oslobodi neke opsesije koja ni njemu samome nije jasna. Po sreći ili po nesreći, umem da pišem jedino takvu prozu. Štaviše, još od rane mladosti osećao sam neodoljivu potrebu da pišem te, meni nerazumljive povesti. Na svu sreću, nisam hitao da ih objavim. Tek godine 1948. odlučio sam da objavim jednu od njih: TUNEL. Sledećih trinaest godina nastavio sam da istražujem onaj mračni lavirint što vodi središnjoj tajni našeg života. Uvek bih iznova pokušavao da pisanjem izrazim ono do čega sam u svom traganju došao, ali bih, obeshrabren slabim rezultatima, na kraju uništavao najveći deo rukopisa. Sada su me, međutim, neki moji prijatelji, pročitavši ono što je od tih rukopisa preteklo, nagovorili da ih objavim. Svima njima želim da ovde izrazim zahvalnost na veri i poverenju, koje ja, nažalost, nikada nisam imao.

Posvećujem ovaj roman ženi koja me je ustrajno bodrila u trenucima obeshrabrenja, a njih je bilo ponajviše. Bez nje, nikada ne bih smogao snage da ga završim. Iako ona zaslužuje nešto kudikamo vrednije, čak i ovakav kakav je, sa svim nedostacima, roman pripada njoj.

UVODNA NAPOMENA

Prvi rezultati istrage pokazali su da je nekadašnji vidikovac, koji je inače Alehandri služio kao spavaća soba, bio zaključan sa unutrašnje strane i da je to učinila sama Alehandra. Zatim je (premda se, logično, ne može pouzdano utvrditi u kom vremenskom razmaku) ubila oca, ispalivši četiri metka iz pištolja kalibra 32. Naposljetku, sve je polila benzinom i zapalila.

Ova tragedija koja je potresla Buenos Ajres, jer je reč o uglednoj, staroj argentinskoj porodici, mogla je u prvi mah da izgleda kao posledica iznenadnog nastupa ludila. Sada, međutim, javlja se nov momenat i remeti tu prvobitnu shemu. Jedan čudan spis, „Izveštaj o slepima”, koji je Fernando Vidal završio iste noći kada ga je snašla smrt, nađen je u stanu u kome je on, pod izmišljenim imenom, živeo u Vilja Devotu. Reč je, koliko je nama poznato, o zapisima jednog paranoika. Uprkos tome, kažu da se iz njih daju izvući neka tumačenja koja bacaju svetlost na zločin i zbog kojih pretpostavka o pomenutom činu kao posledici ludila ustupa mesto još mračnijoj hipotezi. Ako je taj zaključak tačan, dobilo bi se i objašnjenje zašto Alehandra nije izvršila samoubistvo jednim od dva metka preostala u pištolju, nego je odlučila da se živa spali.

(Odlomak iz policijske hronike, objavljene 28. juna 1955. godine u buenosajreskom listu *La Razón*.)

I

ZMAJ I PRINCEZA

I

Jedne subote, meseca maja 1953, dve godine pre događaja u Barakasu, visok i poguren mladić koračao je stazama parka Lesama.

Seo je na klupu nedaleko od Cererinog kipa. Sedeo je nepomično, utonuvši u misli. „Kao čamac što se ljuljka po velikom jezeru, prividno mirnom ali uzburkanom dubinskim strujama”, pomislio je Bruno kada mu je, posle Alehandrine smrti, Martin, smušeno i u odlomcima, pričao neke pojedinosti iz te veze. I ne samo što je to pomislio nego je i te kako shvatao mladića, jer ga je taj sedamnaestogodišnji Martin podsećao na sopstvenu prošlost, na onog davnašnjeg Bruna koga je još pokatkad nazirao kroz maglovito razdoblje od trideset godina, bogaćeno i pustošeno ljubavlju, razočaranjem i smrću. Sa setom mu se u mašti priviđao kako šeta starim parkom, dok se sutonsko rumenilo lagano gasi na neupadljivim kipovima, na zamišljenim bronzanim lavovima i na stazama prekrivenim prvim uvelim lišćem. U tom času počinju da se glaskaju tihi šumovi, zamire silna gradska buka, kao što zamire preglasan razgovor u samrtnikovoj sobi, a zatim se razgovetno razaznaju žubor česme, koraci koji se udaljavaju, cvrkutanje ptica koje nikako da se smeste u gnezdima i daleka dečja cika. Nešto tajanstveno zbiva se u tim trenucima: pada noć. I sve biva drukčije: drveće, klupe, penzioneri koji pale vatricu od suvog lišća, zvuk sirene s nekog broda u Južnom doku, daleki huk grada. U tom času sve počinje da živi nekako dublje i zagonetnije. A

tog časa osobito se pribojavaju usamljene duše koje u to doba dana zamišljeno i čutke sede na klupama po trgovima i parkovima Buenos Ajresa.

Martin podiže parče bačene novine koje je imalo oblik neke zemlje: nepostojeće ali moguće zemlje. Mahinalno prelete pogledom preko reči o Suecu, o trgovcima pohapšenim u Vilja Devotu, o nečemu što je Georgiju izjavio prilikom dolaska. Na poleđini, delimice ukaljana blatom, videla se fotografija: PERON POSETIO POZORIŠTE DISEPOLO. A ispod toga, ratni veteran sekirom iskasapio ženu i četvoro dece.

Baci novine. „Skoro se nikada ništa ne dešava”, reći će mu Bruno, mnogo godina kasnije, „pa čak ni kada kuga pomori čitavu oblast u Indiji.” Ponovo mu iz sećanja izroni majčino nfracano lice, ponovo je začu kako mu govori „postojiš zato što se nisam pazila”. Hrabrosti, da, gospodine, hrabrosti nije imala. Inače bi završio u kloaki.

Majkakloaka.

– A onda – reče Martin – najednom osetih da mi neko stoji iza leđa i pilji u mene.

Nekoliko trenutaka stajao je ukipljen, u onoj nepomičnosti punoj iščekivanja i napetosti kao kada se u pomrčini spavaće sobe čoveku učini da čuje neki sumnjiv šum. Često je imao takav osećaj na zatiljku, ali mu je uvek bio nelagodan ili čak nenasnosan; pošto je (objasnio je) sebe uvek smatrao ružnim i smešnim, smetala mu je i sama pomisao da bi neko mogao da ga proučava ili makar posmatra s leđa: zbog toga bi u tramvaju i autobusu uvek sedao na zadnje sedište a u bioskop ulazio tek pošto bi se sva svetla pogasila. Međutim, u tom trenutku je osetio nešto drugo. Nešto – oklevao je, kao da traži pravu reč – *nešto uznemirujuće*, slično sumnjivom šumu koji čujemo, ili nam se učini da ga čujemo, u noći.

Napregnuo se da zadrži pogled na kipu, ali ga u stvari nije video: pogled mu je bio uprt unutra, kao kada mislimo na stvari iz prošlosti i nastojimo da oživimo mutna sećanja, za šta nam je potrebna puna duhovna pribranost.

„Neko pokušava da stupi u vezu sa mnom”, reče da je tog trena uznemireno pomislio.

Osećanje da ga neko posmatra pojačalo je, kao i uvek, njegov stid: sebi je izgledao ružan, nezgrapan i nespretan. Čak mu se i sopstvenih sedamnaest godina činilo smešnim.

„Ali to nije tačno”, kazaće mu dve godine kasnije devojka koja mu je tog trenutka stajala iza leđa; silno vreme – mislio je Bruno – jer se nije merilo mesecima, čak ni godinama, nego, kao što je svojstveno toj vrsti ljudi, duhovnim katastrofama i danima potpune samoće i neopisive tuge; danima koji se izdužuju i iskrivljuju kao zastrašujuće slike na zidovima vremena. „To uopšte nije tačno”, a pri tome ga je, grozničavo pušeci svoju večitu cigaretu, gledala ispitivački, kao što slikar posmatra svoj model.

„Čekaj”, govorila mu je.

„Više si nego zgodan momak”, govorila je.

„Ti si zanimljiv i zatvoren mladić, a sem toga spadaš u neobičnu vrstu ljudi.”

„Da, naravno”, odobravao je Martin i gorko se osmehivao, misleći „vidiš da sam u pravu” – jer te se reči govore nekome ko nije zgodan momak i kada sve ostalo nema značaja.

„Ma, stani, kad ti kažem”, uzvračala je rasrdeno. „Izdužen si i tanak kao likovi El Greka.”

Martin je gundao.

„Hajde, prestani”, nastavljala je ljutito kao naučnik koga zbog nekih tričarija ometaju u času kada je na pragu da otkrije željenu konačnu formulu. Žudno povukavši dim cigarete, kao i uvek kada je nastojala da se pribere, namrštila se i dodala:

„Ali, znaš, taj lik španskog askete izneveravaju tvoje čulne usne. Pa i te vodnjikave oči. Ne govori, znam već da ti se ne dopada ovo što kažem, ali dozvoli mi da završim. Mislim da žene nalaze da si privlačan, uprkos onome što sam o sebi misliš. Da, i izraz tvog lica. Mešavina čistote, melanholije i prigušene čulnosti. Pa, sem toga... časak... Neka čežnja u tvom pogledu ispod tog čela nalik na strehu. Ipak, ne znam je li to baš ono što mi se kod tebe sviđa. Mislim da ima nešto drugo... Tvoja duša, koja gospodari tvojim telom, kao da si uvek u stavu 'mirno'. Dobro, možda sviđanje i nije prava reč, možda me iznenadu-

je, zadivljuje ili razdražuje, ne znam... Tvoja duša, koja vlada tvojim telom kao neki strog diktator.

Kao kada bi Pija XII postavili za nadzornika javne kuće. Hajde, ne ljuti se, pa ja znam da si ti andeosko stvorenje. Osim toga, kao što rekoh, ne znam da li mi se to kod tebe sviđa ili mi je najmrskije.”

Napregnuo se da zadrži pogled na kipu. Reče da je u tom trenutku bio uplašen i opčinjen; strepeo je da se osvrne, a nešto ga je neodoljivo vuklo da to učini. Setio se da ga je jednom prilikom, u klancu Umauaka, uz samu ivicu Đavoljeg ždrebla, dok je posmatrao crni ponor, neka neodoljiva sila iznenada podstakla da skoči na drugu stranu. I ovog trenutka mu se dešavalo nešto slično: kao da ga je nešto teralo da skoči preko tamnog ponora „na drugu stranu svog života”. A onda ga je ta nesvesna ali neodoljiva sila naterala da se osvrne.

Čim ju je ugledao, namah je skrenuo pogled i zagledao se u kip. Plašio se ljudi: izgledali su mu nepredvidljivi, a sem toga izopačeni i prljavi. Kipovi su mu, međutim, pružali tihu sreću, pripadali su nekom sređenom, lepom i čistom svetu.

No, nije uspevao da vidi kip: i dalje mu je pred očima lebdele kratkotrajna slika neznanke, plavkasta mrlja njene suknje, crna boja njene duge i prave kose, bledilo njenog lika, njeno lice nadneto nad njim. Bile su to tek mrlje, kao u slikarskoj skici, bez ikakve pojedinosti koja bi ukazivala na njene godine ili karakter. Ali on je *znao* – naglasio je ovu reč – da se u njegovom životu tog trena dogodilo nešto značajno: ne toliko po onome što je video koliko po onoj snažnoj poruci koja mu je čutke upućena.

– Vi ste mi, Bruno, mnogo puta kazali da se stvari ne događaju svakog trena, da se čak gotovo nikada ništa ne događa. Neki čovek prođe kroz Dardanele, neki gospodin preuzme dužnost predsednika Austrije, kuga desetkuje neku pokrajinu u Indiji, a sve to za nas nema značaja. Sami ste rekli da je to strašno, ali da je tako. Naprotiv, u tom trenutku imao sam jasan utisak da se nešto dogodilo. Nešto što će promeniti tok mog života.

Nije mogao tačno da odredi koliko je vremena proteklo, ali se sećao da je nakon izvesnog vremena, koje se njemu uči-

nilo veoma dugo, osetio da devojka ustaje i odlazi. Dok je odlazila, usudio se da je osmotri: bila je visoka, u levoj ruci nosila je knjigu, koračala odlučno i pomalo nervozno. Martin je ustao i nesvesno pošao za njom. Ali ubrzo je shvatio šta čini i odmah zastao, uplašivši se pomisli da bi ona mogla da se osvrne i primeti ga kako je prati. Gledao je devojku kako odlazi ulicom Brazil prema ulici Balkarse.

Uskoro ju je izgubio iz vida.

Polagano se vratio klupi i seo.

– Ali – rekao mu je – više nije bio isti. I više nikada neće biti isti.

II

Prošlo je mnogo nespokojnih dana. Jer *znao* je da će je ponovo videti, čvrsto je verovao da će se ona vratiti na isto mesto.

Za to vreme mislio je samo na neznanku, a svako predvečerje je provodio na onoj klupi, sa istom mešavinom zebnje i nade.

A onda je jednog dana, pomislivši da je sve to samo obična glupost, odlučio da ode do Boke umesto da još jednom odsedi na klupi u parku Lesama. A kada je već stigao u ulicu Admirala Brauna, okrenuo se i ponovo pošao ka uobičajenom mestu; s početka sporo i neodlučno, bojažljivo, a zatim sve brže, da bi na kraju potrčao kao da žuri da ne zakasni na ugovoreni sastanak.

Da, ona je bila tamo. Iz daleka ju je ugledao kako korača pravo prema njemu.

Martin je zastao, osećajući kako mu srce uzbuđeno lupa.

Devojka se približavala. Kada je došla do njega, reče mu:

– Čekala sam te.

Martin oseti da mu kolena klecaju.

– Mene? – upitao je, crveneći.

Nije se usuđivao da je pogleda, ali je krišom primetio njen crni džemper sa rol-kragom i crnu ili možda zagasitoplavu suknju (to nije mogao da odredi, a nije ni bilo važno). Učini mu se da ima crne oči.

– Crne? – upitao je Bruno.

Naravno, nisu bile crne, samo mu se učinilo. A kada su se našli drugom prilikom, iznenadio se videvši da su joj oči tam-

nozeleno. Verovatno je onaj prvi utisak bio usled slabog svetla ili stidljivosti, zbog koje se nije usuđivao da je otvoreno pogleda; najverovatnije je razlog bilo i jedno i drugo. Pri drugom susretu takođe je primetio da ona duga i prava kosa, koja mu se učinila crna kao gavranovo krilo, zapravo ima crvenkaste prelive. Kasnije je polako zaokružio njen portret: usne su joj bile pune a usta velika, čak vrlo velika, a u uglovima su bile urezane bore koje su ostavljale utisak gorčine i prezira.

„Meni da objašnjavaju kakva je Alehandra”, reče u sebi Bruno, „kakvo joj je lice i uglovi usana!” Pomisli da se baš po tom izrazu usana i izvesnom mračnom sjaju u očima Alehandrino lice razlikuje od lica Heorhine koju je zapravo voleo. Jer, sada uviđa, istinski je voleo nju, a kada je poverovao da se zaljubio u Alehandru, tada je Bruno tražio njenu majku, kao oni srednjovekovni monasi koji su pokušavali da odgonetnu prvobitni tekst ispod restaurisanih slojeva, izbrisanih mesta i zamenjenih reči. A ta njegova nerazboritost bila je uzrok žalosnim nesporazumima sa Alehandrom: ponekad je doživljavao ono isto što bi mogao da oseti čovek kada bi se, posle dugogodišnjeg izbivanja, vratio kući u kojoj je proveo detinjstvo i, pokušavši da otvori vrata, našao pred zidom. Naravno, njeno lice je bilo maltene isto kao Heorhinino: ista crna kosa sa crvenkastim prelivima, iste sivozelene oči, ista velika usta, iste mongolske jagodice, isti blede obrazi bez sjaja. Ali ono „maltene” bilo je užasno, tim više što je bilo tanano i neuhvatljivo, te je tako zabluda bila dublja i bolnija. Jer – mislio je Bruno – lice ne sačinjavaju samo kosti i meso, te je baš zato manje telesno nego trup: određuju ga pogled, izraz usta, bore, sav taj spoj tananih crta kojima se duša obelodanjuje kroz telo. I zbog toga se telo pokojnika naglo menja odmah po izdisaju, tako da možemo reći da „kao da nije ista osoba”, svejedno što ga sačinjavaju iste one kosti i materija od kojih je bilo sačinjeno maločas, neznatno pre tog zagonetnog trenutka kada duša napušta telo koje ostaje pusto kao kuća zanavek napuštena od onih koji su u njoj stanovali i, naročito, u njoj patili i voleli se. Jer osobenost kući ne daju ni zidovi, ni krov, ni pod, nego ukućani koji joj razgovorima, smehom, ljubavima i mržnjama udahnuju život, koji

prožimaju kuću nečim nematerijalnim ali dubokim, nečim tako malo materijalnim kao što je osmeh na licu, mada se to ova-
ploćuje u tepisima, knjigama ili bojama. Slike na zidovima, bo-
je na vratima ili prozorima, šare na tepihu, cveće u sobama,
ploče i knjige, sve su to materijalne stvari (kao što usne ili obr-
ve pripadaju telu), ali one su ipak oblici ispoljavanja duše; na-
šim materijalnim očima duša se može prikazati jedino kroz ma-
teriju, što na svoj način svedoči koliko je duša manjkava, ali i
neobično tanana.

– Kako, kako? – upita Bruno.

„Došla sam da te vidim”, reče Martin da je kazala Alehan-
dra.

Sela je na travu. Mora da je na Martinovom licu videla za-
panjenost, jer dodade:

– Nije valjda da ne veruješ u telepatiju? Čudilo bi me, jer
tako izgledaš. Kada sam te onog dana ugledala na klupi, znala
sam da ćeš se na kraju osvrnuti. I zar nije bilo tako? Eto vidiš,
i sada sam bila uverena da ćeš me se setiti.

Martin je čutao. Koliko puta će se ponoviti isti prizor: ona
pogađa njegove misli, a on je čutke sluša! Imao je osećanje da
je poznaje, ono osećanje koje ponekad imamo da smo nekoga
videli u nekom ranijem životu, osećanje koje liči na stvarnost,
kao što neki san liči na događaje s jave. Trebalo je da prođe do-
sta vremena pa da shvati zašto mu se Alejandra učinila neka-
ko poznata i *tada se Bruno ponovo nasmešio u sebi.*

Zasjenjen, Martin ju je pogledao: njenu vranu kosu i njenu
bledu kožu bez sjaja, njen visoki i koščati stas; nešto na njoj je
podsećalo na manekene iz modnih časopisa, ali je u njoj u isti
mah bilo i nečeg oporog i dubokog, nečeg što se ne susreće kod
takvih žena. Kasnije je retko, gotovo nikada, uočavao kod nje
izraz blagosti, jednu od onih crta svojstvenih ženama, a pre sve-
ga majkama. Osmeh joj je bio opor, sarkastičan, smeh neobu-
zdan, kao njeni pokreti i karakter uopšte. „Grdno sam se na-
mučila da bih naučila da se smejem”, priznala mu je jednom
prilikom, „ali se nikada ne smejem od srca.”

– Ali – dodao je Martin, pogledajući Bruna sa onim žud-
nim izrazom lica kakav poprimaju zaljubljeni kada navedu dru-

ge da pred njima priznaju odlike njihovog voljenog bića – je li tačno da su se muškarci, pa i žene, u prolazu okretali za njom?

Dok je priznavao, osmehujući se potajno tom prostodušnom izrazu ponosa, Bruno se priseti da je zaista bivalo tako i da je Alehandra, gde god da se pojavila, pobuđivala pažnju muškaraca, pa i žena. Međutim, njihove su pobude bile različite, jer ona nije mogla žene ni da smisli, mrzela ih je, smatrajući da su soj dostojan prezrenja, te da se može prijateljevati jedino s muškarcima; zauzvrat, žene su nju mrzele istom snagom, premda iz obratnih razloga, što je Alehandru podsticalo samo na ravnodušnost punu prezira. Ali, žene su je zacelo mrzele ne prestajući da se potajno dive *egzotičnosti* njene pojave, kako je to Martin označio, one egzotičnosti koja je u stvari bila paradoksalan način ispoljavanja njene argentinske prirode, s obzirom na to da se taj tip lica često susreće u zemljama Južne Amerike, kada se boja i crte lica belaca nađu u spoju sa jagodicama i mongolskim očima indijanskog tipa. Njene duboke i nespokojne oči, njena usta s prezrivo izrazom, ta mešavina protivrečnih osećanja i strasti koji su se naslućivali u njenim crtama (mešavina teskobe i dosade, žestine i neke rasejanosti, gotovo divlje čulnosti i izvesnog gađenja zbog nečeg posve opšteg i dubokog), sve je to njenom liku davalo nezaboravno obeležje.

Martin je još rekao da njeno lice ne bi mogao da zaboravi do kraja života, čak i da se među njima nije ništa dogodilo, čak i da je s njom samo jedanput bio ili razgovarao. A Bruno je mislio da je to živa istina, jer ona nije bila samo lepa. Ili, bolje rečeno, čovek nije mogao pouzdano reći da je lepa. Drugo nešto je bilo posredi. Neverovatno je privlačila muškarce, a to je čovek mogao lako primetiti idući s njom. U izvesnom smislu delovala je rasejano, ali istovremeno i usredsređeno, kao da razmišlja o nečem mučnom ili kao da gleda u sebe. Očigledno, svako ko bi je susreo morao je da se zapita: Ko je ova žena? Šta traži i o čemu razmišlja?

Taj prvi susret bio je za Martina presudan. Do tada su žene za njega bile ili one čiste i herojske device iz legendi, ili stvojenja površna i lakoumna, spletkošice i gadure, bića samoljubiva, prljava, podmukla i koristoljubiva („kao i sama Martinova

majka, uostalom”, pomisli Bruno da Martin misli). A onda je iznenada susreo ženu koja se nije uklapala ni u jedan od ta dva kalupa, za koje je do tog trenutka verovao da su jedini. Dugo ga je mučilo to otkriće, ta neočekivana vrsta žene. S jedne strane izgledalo je da ona ima neke vrline herojskog uzora iz njegovog mladalačkog štiva, kojim je bio toliko očaran, a s druge je odavala čulnost koju je smatrao svojstvenom onoj vrsti žena prema kojoj je osećao odvratnost. Čak i sada, posle Alehandrine smrti, a nakon što je s njom doživio tako snažnu vezu, nije uspevao da pronikne u tu veliku zagonetku. Često se pitao kako bi se poneo prilikom drugog susreta da je mogao naslutiti da je ona baš ono što se docnije ispostavilo da jeste. Da li bi pobegao?

Bruno ga pogleda ćutke: „Da, šta bi učinio?”

I Martin njega pogleda pažljivo, pa posle nekoliko trenutaka reče:

– Nanela mi je tolike patnje da sam nekoliko puta bio na rubu samoubistva.

„Ipak, uprkos tome, čak i da sam unapred znao šta će mi se dogoditi, pohrlio bih k njoj.”

„Naravno”, pomisli Bruno. „A koji to muškarac, mladić ili zreo čovek, glup ili pametan, ne bi učinio isto?”

– Privlačila me je – dodade Martin – kao tamni ponor. Očajavao sam baš zato što sam je voleo i što mi je bila tako potrebna. Kako može da nas dovodi do očajanja nešto prema čemu smo ravnodušni?

Dugo je ćutao, utonuo u misli, a zatim se vratio svojoj opsesiji: upinjao se da se priseti trenutaka provedenih s njom, kao što zaljubljeni iznova čitaju staro ljubavno pismo koje drže u džepu, kada je onaj ko ga je pisao otišao zauvek; i baš kao pismo, sećanja se krzaju i stare, čitave rečenice nestaju u naborima duše, mastilo blede, a sa njim i one divne i magične reči koje su činile čaroliju. Tada valja napregnuti sećanje, kao što se napreže pogled kada mu se prinese iskrzana i požutela hartija. Da, da: ona ga je zapitala gde stanuje. Otkinula je vlat trave i počela da je gricka (ovoga se jasno sećao). Posle ga je upitala s kim živi. Sa ocem, odgovorio je. A nakon kraćeg promišljanja

nja, dodao je da živi i s majkom. „Čime se bavi tvoj otac?“ pitala je zatim Alehandra, na šta joj on nije odmah odgovorio, da bi naposljetku rekao da mu je otac slikar. Ali dok je izgovarao reč „slikar“, glas mu je bio malčice izmenjen, nekako loman. Pobojavao se da bi njegov uzdrhtali glas mogao da privuče njenu pažnju, kao što ljudi neizbežno obrate pažnju na nekoga ko ide po staklenom krovu. Alehandra je zacelo zapazila nešto neobično u toj reči, jer se nagnula prema njemu i pažljivo ga pogledala.

– Pocrvенеo si – rekla je.

– Ja? – upitao je Martin.

I, kao što obično biva u sličnim prilikama, još više je pocrvенеo.

– Pa šta ti je? – navaljivala je ona, prestavši da gricka travčicu.

– Ništa mi nije.

Za trenutak je nastupila tišina. Alehandra je ponovo legla na travu. Gledala je u nebo i poigravala se travčicom, a Martin je razmišljao kako nema razloga da se stidi očevoг neuspeha.

Iz luke se začula brodska sirena i Martin pomisli na *Coral Sea, Islas Marquesas*. Onda reče:

– Alehandra je neobično ime.

– A tvoja majka? – upita ona.

Martin sede i počе da čupka vlat trave. Nađe neki kamenčić i stade da ga ispituje, baš kao geolog.

– Čuješ li me?

– Da.

– Pitala sam te za majku.

– Moja majka – tiho procedi Martin – to je jedna kloaka.

Alehandra se pridiže, nalakti se i pažljivo ga pogleda. Martin nije prestajao da zagleda kamenčić; ćutke i čvrsto stisnutih vilica, mislio je *kloaka, majkakloaka*. Zatim dodade:

– Uvek sam joj predstavljao smetnju. Otkako sam se rodio.

Osećao se kao da su mu pod golemim pritiskom smrdljivi gasovi ubrizgani u dušu. Njegova duša se iz godine u godinu sve opasnije naduvala i pretila je da svakog časa može ras-

komadati telo kroz čije bi pukotine u mlazevima šiknula prljavština.

– Stalno više: Zašto se nisam pazila!

Kao da se, pod silnim pritiskom, svekoliko dubre njegove majke sabilo u njegovoj duši, mislio je, dok ga je nalakćena Alejandra posmatrala. A reči kao što su *zametak, kupatilo, pomade, stomak, pobačaj* plutale su po njegovoj svesti i mislima kao što lepljivi i ogavni otpaci plutaju po ustajalim i prljavim vodurinama. Zatim, kao da govori za sebe, dodade da je dugo verovao da ga mati nije dojila samo zato što nije imala mleka, a onda mu je jednog dana besno skresala da je razlog bio u tome što nije želela da se izobličići. Pri tome mu je potanko saopštila šta sve nije pokušavala samo da pobaci, jedino se nije strugala, jer ne podnosi bol baš kao što obožava bombone i slatkiše, ilustrovane revije i šlagere. Mada, dodala je, isto tako voli da sluša i ozbiljnu muziku, bečke valcere i princa Kalendera¹ koga nažalost više nema. Stoga može da zamisli kolika je bila njena radost kada ga je ipak rodila posle svih onih meseci tokom kojih se borila da do porođaja ne dođe, te je skakala preko konopca kao bokseri i udarala se u stomak, zbog čega je (besno mu je objašnjavala mati) on i ispao malko ćaknut, jer samo pukim čudom nije završio u kloaki.

Začutao je, još jednom se pomno zagledao u kamenčić i bacio ga daleko.

– Možda zbog toga – dodao je – kada god pomislim na majku, pada mi na um reč kloaka.

I ponovo se nasmejao kao maločas.

Alejandra ga pogleda, čudeći se što mu je do smejanja. Međutim, kada je u njegovim očima ugledala suze, verovatno je shvatila da ono što je čula nije ni bio smeh nego (kako je smatrao Bruno) onaj čudnovati zvuk koji pojedini ljudi ispuštaju u neuobičajenim prilikama, zvuk koji mi, valjda usled ograničenosti jezika, pokušavamo da označimo kao smeh ili kao plač. A taj zvuk je plod čudovišnog spleta događaja dovoljno bolnih

¹ Muzičar koji je svirao sladunjave verzije Štrausa i Šopena, omiljen kod ženske sentimentalne publike. (Piščeva primedba.)